

De bouwput waarin wordt gewerkt door archeologen en fysisch geografen

De mythe rond de storm

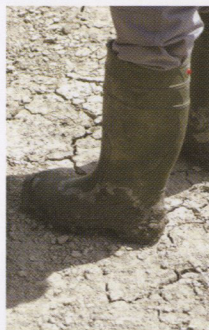
Vraag een Dordtenaar naar de Sint Elisabethsvloed en hij zal het ongetwijfeld hebben over 'de grote watersnoodramp op 19 november 1421'. Het kolkende rivierwater zou in die stormnacht zeker 72 kerkdorpen met zo'n 100.000 bewoners hebben verwoest. Zo staat het beschreven in de geschiedenisboeken en afgebeeld op talloze schilderijen. Stadsarcheoloog Mark Spanjer doet sinds enkele jaren pogingen een beeld te krijgen van het leven rond de stad Dordrecht voor en tijdens de Sint Elisabethsvloed. „Het idee van 'de grote ramp die alles in één keer wegspoelde', is achterhaald.”

Els Kamsteeg

In zijn kantoor op de vijfde verdieping van het stadskantoor verraden alleen een paar grote groene laarzen in de hoek dat wat de stadsarcheoloog het liefst doet: met zijn voeten in de modder staan. De afgelopen twee jaar ging zijn aandacht vooral uit naar een tot dan toe onontgonnen gebied: de Sint Elisabethsvloed. Of liever gezegd: hoe zag het gebied buiten de oude stadsmuren eruit voor de watersnoodramp? Dikke boeken zijn verschenen over het ontstaan van Dordrecht en de Biesbosch, maar er zijn tot nu toe weinig opgravingen gedaan in deze zogeheten 'buitengebieden'. „Er werd altijd vanuit gegaan dat de vloed alles had weggespoeld”, zegt Spanjer. „Bovendien is door latere inpoldering en overstromingen een 2,50 meter dikke bodemlaag ontstaan, het zogenoemde Merwededek. Dan moet je echt gericht boren om in de buitengebieden nog overblijfselen van rond 1100 te vinden. Een aantal jaar geleden kwamen amateur-archeologen steeds vaker aan met resten uit de periode voor 1421. Zo is in de jaren '80 in Dubbeldam 't Mokveld ontdekt. Op deze oude begraafplaats, ten zuidwesten van het

Dubbelsteynpark, vonden amateur-archeologen scherven en botten van voor 1421. Dat heeft er mede toe bijgedragen dat we eens verder zijn gaan kijken.”

Door de Sint Elisabethsvloed is Dordrecht een eiland geworden en is de Biesbosch in zijn huidige vorm ontstaan. Toch heeft het in kaart brengen van de ramp geen hoge prioriteit. De gemeente Dordrecht doet in de buitengebieden (alles buiten de oude stadsmuren) geen structureel onderzoek naar de Sint Elisabethsvloed. Spanjer: „Wij laten ons leiden door de kansen die we krijgen. Wat in de bodem zit en niet wordt verstoord, laten we met rust. Het is maatschappelijk niet verantwoord om de grond voortdurend overal open te gooien. Bovendien kost het veel tijd om er achter te komen of een opgraving ook echt de moeite waard is. Soms is het gevonden materiaal zo verrommeld dat we er niets mee kunnen. Echter komen er derden die willen bouwen of graven voor woningbouw of een parkeergarage, dan melden wij ons”, aldus Spanjer.

Modderlaarzen

Het Bureau Monumentenzorg en Archeologie, zoals de afdeling officieel heet, heeft op het eiland van Dordrecht een opgravingsbevoegdheid wat inhoudt dat zij daar waar archeologisch noodzakelijk, mag graven en boren. Samen met TNO-Bouw en Ondergrond en de archeologische bureau's ADC en RAAP wordt dan onderzoek gedaan met hulp van boor- en graafmachines. „Mensen denken vaak dat wij gewapend met een pincet in de grond wroeten maar meestal is het gewoon grof hak- en breekwerk”, zegt Spanjer. Aan de hand van een stukje klei, een potscherfje of een botje kunnen de archeologen dan al vertellen met welk tijdperk zij te maken hebben.

Zo vielen Spanjer en de zijnen onlangs met hun neus in de boter toen zij op het terrein aan de Amnesty Internationalweg onverwacht op de resten stuitten van een zwaar stenen gebouw, en een terp met zijn bewoners. Het is nog niet helemaal zeker, maar waarschijnlijk betreft het hier de resten van één van de verdronken dorpen. Ook in Dubbeldam op het terrein van De Vlaming bij het Overkampark waar appartementen en een parkeergarage worden gebouwd, zijn overblijfselen gevonden. „Aan de scherfjes die we daar hebben opgegraven, weten we dat er bewoning is geweest nog voor de vloed. Ik durf nog niet te spreken van een 'verdronken dorp' want daarvoor is er nog te weinig materiaal maar dat er mensen woonden

Archeoloog Mark Spanjer weerlegt de mythe

De verschillende grondlaagjes worden ingemeten met een waterpasinstrument

is wel zeker. In de grond zijn ook greppeltjes gevonden, waarschijnlijk van een boer die het na de grote vloed even heeft geprobeerd op die plek maar weer is verdreven omdat de grond te nat werd. In Krispijn, in de Jacob Marisstraat, doen we onderzoek naar een huisterpje dat daar rond het jaar 1000 heeft gelegen. Verderop bekijken we ook de bodem onder de Laan der Verenigde Naties, we weten dat daar ooit ook bewoning is geweest.” Langzaam maar zeker moet dan het beeld ontstaan van Dordrecht rond 1200, 1300. Over het leven en de bewoning binnen de stadsmuren is vrij veel bekend maar hoe zagen de omliggende gebieden eruit? Daar waar nu de 19e eeuwse schil ligt, waren dorpen en landerijen. Het feit doet zich voor dat de Sint Elisabethsvloed in de loop der eeuwen, in de beleving van de

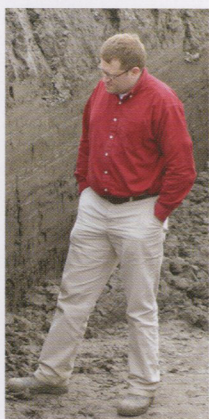
mensen, een steeds grotere ramp is geworden, concludeert de stadsarcheoloog. Het gebied dat werd getroffen door de Sint Elisabethsvloed, de Grote Waard, strekte zich uit van het huidige Maasdam tot Heusden. „We gaan er in elk geval van uit dat het getal van '72' verdronken dorpen zoals het in de oude boeken staat vermeld, schromelijk overdreven is. Ik denk dat er hoogstens 25 kerkdorpjes lagen. En een dodental van 100.000 is ook erg veel, zoveel mensen woonden er niet in de Grote Waard.”

Gravure van Romeyn de Hooghe, Beschrijvinge van Dordrecht, 1677

Waarin verschilt de Sint Elisabethsvloed met andere overstromingen, in de Middeleeuwen bijvoorbeeld maar ook in de 20ste eeuw?

„Natuurlijk valt niet te ontkennen dat op een zeker moment rond 1421 de dijken doorbraken en zee-water het achterland overspoelde. Maar het is waarschijnlijk een proces van weken, zo niet maanden geweest voordat alles onder stond. De rivieren waren hier vooral de oorzaak van. Het is bekend dat er tot 1424 pogingen zijn gedaan om de zeer zwakke ringdijk te dichten”, aldus Spanjer. Toch is het niet verwonderlijk dat de vloed zo'n indruk maakte en bleef maken op onze voorouders. „Er zijn vaker ernstige overstromingen geweest, in 1570 bijvoorbeeld toen grote delen van Holland onder water stonden. Of wat dichterbij: de watersnoodramp op 1 februari 1953. Na deze rampen kon men vrij snel de draad van het gewone leven oppakken. Twee jaar na de overstromingen werden in Zeeland de akkers alweer bebouwd. Het grote verschil met de Sint Elisabethsvloed is dat door deze watervloed de graanschuur van Zuid-Holland verloren ging. Mensen konden geen gebruik meer maken van de grond en werden langdurig verdreven van huis en haard. Pas zo'n 150 tot 200 jaar later werd er weer ingepolderd en kon er weer wat groeien op de akkers. Dat heeft natuurlijk een grote invloed op generaties mensen.” Het doorzoeken van stukjes grond in de hoop aan de hand van een overgebleven schelpje een spoor te vinden van de grote vloed: je moet er een lange adem voor hebben. Stadsarcheoloog Spanjer is er niet bang voor. „Er is de komende honderd jaar voldoende werk voor ons.”

Stadsarcheoloog Mark Spanjer